

Inkluzív szakkollégiumi közösség

Az inklúzió egyre gyakrabban használt fogalma akkor válik igazán érthetővé, ha nem csak társadalmi ideaként vagy szakpolitikai elvárásként, hanem gyakorlati megvalósulásában is rá tudunk tekinteni. Éppen ezért a következőkben arra vállalkozunk, hogy az inklúzió fogalmi keretének tisztázása után egy konkrét példán keresztül mutatjuk be az inkluzivitás biztosításának lehetőségét a felsőoktatásban. A PTE Wlisslocki Henrik Szakkollégiuma működésének bő évtizede alatt megszilárdította azokat a jellegzetességeket, amelyek az inkluzivitásának szemléleti alapjait jelentik. Az elmúlt évtől indított, jelentős forrással támogatott komplex program pedig segíti, hogy sokrétű tevékenységgel tegye egyre inkluzívabbá szolgáltatásrendszerét, ezzel támogatva a több, mint 30 hátrányos helyzetű, nagyrészt roma/cigány szakkollégista sikeres előrehaladását a felsőoktatásban.

Fogalmi keretek

Atémánkhoz kapcsolódóan szükségesnek tartjuk az inklúzió ('inclusion') fogalmát definiálni, tekintve, hogy többféle értelemben használják a szakpolitikákban és a tudományos életben egyaránt. A fogalom történeti fejlődésének évtizedekkel ezelőtti kiindulópontja volt a sajátos nevelési igényű ('special needs') tanulók iskolai befogadására vonatkozó intézkedések, tevékenységek sora, melyet összefoglalóan inkluzív pedagógiának neveztek (Varga, 2012). Az elmúlt másfél évtizedben azonban folyamatosan változott az inklúzió fogalmának tartalma. Az egyik változás, hogy az inklúzió szempontjából fókuszban lévő eredeti csoport ('children with special needs') mellett további csoportokra is fokozottabb figyelem irányult, tekintve, hogy ők is veszélyeztetettek az iskolai kizáródási ('exclusion') folyamatokban. Vagyis az inkluzív nevelést mint a sajátos nevelési igényű tanulók esetén sikerrel működő beavatkozásokat egyre inkább kiterjesztették az eltérő kultúrájú (például migráns vagy kisebbségi) csoportba tartozókra, illetve az alacsony társadalmi státuszú családokból érkezőkre is (Kalocsainé és Varga, 2005). A másik változás, hogy az inklúziót egyre inkább társadalmi szinten is fontos szemléletként értelmezik ('social inclusion'), ezzel felváltva a társadalmi integráció fogalma alá sorolt addigi megközelítést. A fogalmi változást vizsgáló irodalomban (Hitz, 2002; Potts, 2002) jól követhetők a változás okai.

Az inklúzió szempontjából fókuszba helyezett sajátosságok bővülését azzal magyarázhatjuk, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók befogadását sikeresen megvalósító tevékenységek körét célszerűnek látták kiterjeszteni olyan személyekre, csoportokra, akik más okokból ugyan, de hasonlóan gyakorta kizáródtak az oktatásból, következé-

képpen a társadalomból. A társadalmi integráció fogalmát váltó inklúzió hátterében pedig feltételezhetően az az egyre demokratizálódó szemléleti változás áll, mely leginkább a kölcsönösséggel jellemezhető. Az integráció ugyanis olyan beilleszkedési folyamatot jelent, melyben a hangsúly azon a személyen, csoporton van, akinek a társadalom segíti az integrálódását, de nem feltétlenül azzal, hogy maga is változtat a feltételrendszerén – ezt sokkal inkább a beilleszkedőtől várja el. Ezzel szemben az inklúzió szemléletének az a lényege, hogy a befogadás fókuszra magán a környezeten van: amennyiben a környezet kellő módon tud reagálni a benne lévők igényeire, szükségleteire, akkor mindenki kölcsönös befogadása sikeres lesz. Ebből a szemléletből az is következik, hogy az inkluzivitás elsődlegesen az ökoszociális környezet befogadóvá válását célozza úgy, hogy azokat a beavatkozásokat helyezi középpontba, amelyek megakadályozzák egyes személyek, csoportok kizáródását. Esélyegyenlőségi oldalról megközelítve mindez azt jelenti, hogy az egyenlő bánásmód, a hátrányos megkülönböztetés tilalmának (‘equality’) biztosítása mellett elengedhetetlen a valódi hozzáférést biztosító méltányosság (‘equity’) eszközökkel megvalósított gyakorlása – egészen az inklúzióig (Varga, 2013).

A fentiekben kibontott fogalomfejlődés alapján egyetértünk az UNESCO (2009) által kiadott definícióval, és a továbbiakban ezt a megközelítést fogadjuk el az inklúzió meghatározására az oktatási rendszerben.

„Az inklúzióra úgy tekintünk, mint egy olyan folyamatra, amely valamennyi gyerek, fiatal és felnőtt eltérő igényeit figyelembe veszi és reagál rájuk abból a célból, hogy növelje részvételüket a tanulásban, a kultúrákban és a közösségekben. Ugyanakkor mindezzel csökkenti és kiküszöböli a kizáródásukat az oktatásból. Ez a folyamat olyan kölcsönös elképzeléseken alapuló változtatásokat feltételez, amely érinti a tartalmakat, megközelítéseket, struktúrákat és stratégiákat. A változások mentén kialakított inkluzív iskola képes sikeresen bevonni minden gyermeket a megfelelő korcsoportba, mivel az a szemlélete, hogy az oktatási rendszer legyen valóban elérhető minden gyermek számára.”

A szakkollégiumi közösség története

Az ezredfordulón a Pécsi Tudományegyetemen egyedülálló módon önálló tanszéki háttérrel kapott a romológia tudományterülete. Az első évek fejlődési folyamatait a tantárgyasodás, a tanszék munkatársainak bekapcsolódás és a hallgatói létszám növekedése jellemezte. Ugyanakkor egy EU-csatlakozási forrás¹ segítségével el tudott indulni a tanszék mellett a romológia iránt érdeklődő hallgatók szakkollégiuma is. (Forray 2012) A Wliskoeki Henrik nevét felvett szakkollégium már a kezdetekkor „tanszékspecifikus” sajátosságokkal bírt. Ez nem csak azt jelentette, hogy a szakkollégium tevékenységeibe elsősorban romológus hallgatók kapcsolódtak be, hanem azt is, hogy a közösségi-támogató szolgáltatások hangsúlyosan jelentek meg benne. Ez a közösségi támogatást elsődlegesnek tartó szempont természetesen köszönhető volt az indítást generáló nagy összegű pályázati támogatás elvárásainak. Erős „nyomást” jelentett azonban a hallgatói igény is, mivel a szakkollégisták zöme szociálisan hátrányos környezetből, illetve roma/cigány családokból érkezett a felsőoktatásba, akik e támogató közösségben találták meg az ott-hon hagyott biztonságot. Az EU-s pályázat által generált másfél éves első szakkollégiumi időszakot tehát a rendkívül dinamikus közösséggé alakulási tevékenység jellemezte, számtalan produktív eseménnyel. Éppen ezért volt szembevetendő a szakkollégium életében a következő, nagy mértékű visszaépülést jelentő két éves szakasz az EU-támogatás utáni forráshiányos időszakban. A fejlődés megtorpanása és a visszaépülés érthető, hiszen a szakkollégium mögött álló Romológia Tanszék is fejlődési időszakban volt, így elsősorban erre irányult a fő figyelem. E mellett a szakkollégiumi indulást generáló támogatás nem egy működő rendszerbe érkezett, így nem voltak arra vonatkozó tapasztalatok

és bejáratott eszközök, amelyek az intézményt előre lendíthették volna forráshiányos időszakban. A kétéves „szünet” után a tanszék munkatársi köre olyan szakemberekkel bővült, akik az azt megelőző időszakban a non-profit szektorban hoztak létre és működtettek intézményeket roma/cigány diákok támogatására², így a szakkollégium újraindítása „civil” tapasztalatokra épült. Ettől kezdve folyamatos – kisebb-nagyobb – pályázati források és a közösséget fókuszban tartó különböző tematikájú projektek segítették a szakkollégium folyamatos működését, fejlődését. A közösségi támogató szemlélet folyamatos megerősödését az segítette, hogy már az indításkor ez volt a meghatározó szemlélet, illetve hogy az újraindítók szakmai tapasztalatai is ezen a területen voltak szerteágazóak. Az is látható, hogy a szakkollégisták körébe bekapcsolódó hallgatók szinte kivétel nélkül igényelték a szoros közösségi kereteket és legszívesebben azon tevékenységeken vettek aktívan részt, amelyek erre épültek.³ A szakkollégium létjogosultságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az alapítás óta eltelt bő évtizedben már három „felsőoktatási generáció” váltotta egymást.

A jelen időszak a 2011-ben tervezett és 2012-ben indított Roma Szakkollégium Projekt⁴ támogatásával szerveződik újjá, s ez nagyságrendekkel meghaladja az első évtizedben megvalósított szakkollégiumi tevékenységeket és forrásokat. Ez azonban csak strukturálisan rótt fejlesztési feladatokat a tanszékre és a szakkollégiumra, mivel a szakkollégium szemlélete és az ennek mentén kialakított tevékenységi köre alapvetően kirajzolódott az elmúlt évtizedben.

Elmondható, hogy a szakkollégium számára olyan inkluzív közösség és szolgáltatásrendszer működtetése a cél, amely segíti, hogy az egyetemen különböző szakokon tanuló, főként roma/cigány hallgatók sikerrel haladjanak kortársaikkal együtt a diplomaszerezés felé úgy, hogy közben identitásukban tudatos, társadalmilag elkötelezett felnőttekké váljanak.

Inkluzivitás a szakkollégiumi programban

A következőben visszatérünk az inkluzivitás témaköréhez úgy, hogy megvizsgáljuk, milyen gyakorlati eszközökkel biztosítható a kiépítése. Példaként a bemutatott szakkollégium jelenleg működő támogató programját elemezzük az inkluzivitás szempontjából.

Egy adott közösség számára az inkluzivitás „tapintható” valósága a tevékenységi terek, melyek a kölcsönös bevonódást kell tükrözzék. A közösség egy csoportja („kiválasztottak”) által kialakított és az általuk meghatározott szabályok mentén működtetett terek óhatatlanul azt sugallják a másik csoport („beengedettek”) számára, hogy ebben az alá-fölérendeltségi viszonyban nekik a beilleszkedés (integráció) jut, és kevés a lehetőségük a tárgyi környezet és annak szabályainak közös alakítására – a kölcsönös befogadásra. Ezzel szemben az inkluzív tér kialakításába és működtetésébe szükséges bevonni minden résztvevőt, ezzel elősegítve, hogy mindenki érvényesíthesse szükségleteit és elvárásait akár a tárgyi feltételek, akár a szabályok kialakításakor. A vizsgált szakkollégium a Romológia Tanszék épületrészében saját közösségi térrel rendelkezik, amelynek berendezéséhez és a működés kialakításához a szakkollégista diákok tevőlegesen hozzájárultak. Igényeik szerint a közösségi tér valamennyiük számára elérhető minden olyan időpontban, amikor az egyetem nyitva áll, még ha a közösségi térért felelős tanszéki dolgozó nincs is jelen. A közösségi térben beszélgetősarok, tanulópadok, könyvespolcok, IKT-eszközök és konyharész is található – a hallgatói igényeknek megfelelően. A tanszék többi helyiségét (könyvtár, tanterem, olvasóterem) a tanszéki „házirend” szerint használják a hallgatók, azonban a házirend kialakításakor ők is tehetek javaslatokat.

A tárgyi feltételeken túl akkor inkluzív a környezet, ha képes a benne lévő valamennyi személyhez igazodva együttműködő közösséget működtetni. Az egyediséghez való

igazodás feltételezi a folyamatos személyes nyomon követést az igények és szükségletek feltárásától a fejlődési, előrehaladási folyamaton keresztül. A szükségletek alapján kialakított szolgáltatások célja a folyamatos egyéni fejlődés biztosítása, melyhez az együttműködő közösség is jelentősen hozzájárul. Szakkollégiumunk a bemenetnél (szakkollégiumi felvétel) széleskörű igény- és szükségletfeltárást végez – a tagfelvételi pályázatban kért információkra, mérőeszközökre és a személyes elbeszélgetésre építve.

A felvett hallgatónak kötelessége és azonnali választási lehetősége van, hogy maga kérje fel egyik tanárát, hogy tutorként segítse egyetemi előrehaladását. A tutor a hallgatóval heti rendszerességgel találkozik, így lehetőségük van olyan személyes kapcsolat kialakítására, mely valódi támogató nyomon követést jelent. Mivel minden hallgatónak van tutora, és egy tutor maximum két hallgatóval foglalkozhat, így valóban személyes kapcsolatok alakulnak ki.

A személyes támogató rendszer másik eleme a mentor. A mentor olyan felsőbbéves egyetemi hallgató, aki kortárs segítőként valamilyen saját feladattal kapcsolódik a közösséghez. Így van, aki az idegen nyelvi beszélgetőkört tartja, aki a hallgatói kutatásokat segíti, aki a hallgatói pályázatok és adminisztráció támogatója, és olyan is, aki kulturális, közösségi programot szervez. A mentorok konkrét feladataik közben bekapcsolódnak a szakkollégisták mindennapjaiba, velük baráti kapcsolatot építenek ki. Ebben a közösségben a kortárs segítség csak kis mértékben irányított (például a konkrét mentori feladatokon keresztül), és nagyjából spontán alakul a közösség tagjainak igényei mentén.

Ebbe a közösségbe ágyazódnak a személyre szabott szakkollégiumi szolgáltatások: az idegen nyelv oktatása, a tanulásmódszertan és IKT-képzések, a mentálhigiénés és identitás-erősítő foglalkozások stb. A szolgáltatásokat a szakkollégisták hét közben a közösségi terükben vagy a havonta egy alkalommal szervezett háromnapos „bentalvós” hétvégén vehetik igénybe.

A hallgatók természetesen maguk is kereshetnek további, előrehaladásukat szolgáló tevékenységi területeket – a szakkollégiumhoz kapcsolódóan. A tudományos előrehaladásuk érdekében a programon belül mikrokatásokat valósítanak meg, minikonferenciákat szerveznek, és eredményeiket kiadványokban teszik közzé.⁵ E mellett a társadalmi felelősségvállalás érdekében maguk választotta szervezeteknél önkéntes munkát vállalnak szerte a megyében.⁶

Láthatóan szerteágazó szolgáltatási kör és lehetőségek sora veszi körül a szakkollégistákat ebben közösségi támogató rendszerben. De az inkluzivitás valódi garanciája a bevonódó személyek tudatos részvétele a saját előrehaladási folyamatukban. Ennek első lépése a szakkollégista félév eleji írásban rögzített, tutorával megbeszélte vállalásai – melyek az egyetemi előrehaladáshoz, a szakkollégiumi munkához és mindezekon keresztül a karriertervezéshez kapcsolódnak. A megvalósulást a szakkollégisták a félév során személyes portfóliójukban rögzítik, gyűjtik, majd a félév végén összegző beszámolóban tekintenek vissza az elért eredményekre. Így a portfólió objektív eszközzé válik a szakkollégiumi vállalások igazolásának, és egyben egyre tudatosabbá teszi a szakkollégistákat saját életük, útjuk tervezésében, döntéseik meghozásában.

Láthatóan szerteágazó szolgáltatási kör és lehetőségek sora veszi körül a szakkollégistákat ebben közösségi támogató rendszerben. De az inkluzivitás valódi garanciája a bevonódó személyek tudatos részvétele a saját előrehaladási folyamatukban. Ennek első lépése a szakkollégista félév eleji írásban rögzített, tutorával megbeszélte vállalásai – melyek az egyetemi előrehaladáshoz, a szakkollégiumi munkához és mindezeket keresztül a karriertervezéshez kapcsolódnak. A megvalósulást a szakkollégisták a félév során személyes portfóliójukban rögzítik, gyűjtik, majd a félév végén összegző beszámolóban tekintenek vissza az elért eredményekre. Így a portfólió objektív eszközévé válik a szakkollégiumi vállalások igazolásának, és egyben egyre tudatosabbá teszi a szakkollégistákat saját életük, újtjuk tervezésében, döntéseik meghozásában.

Inkluzivitás a szakkollégisták szerint

A következőben felvillantjuk a szakkollégisták „pillanatfelvételt” – egy rövid kérdőíves kutatás eredményét az inkluzivitás szempontjából.

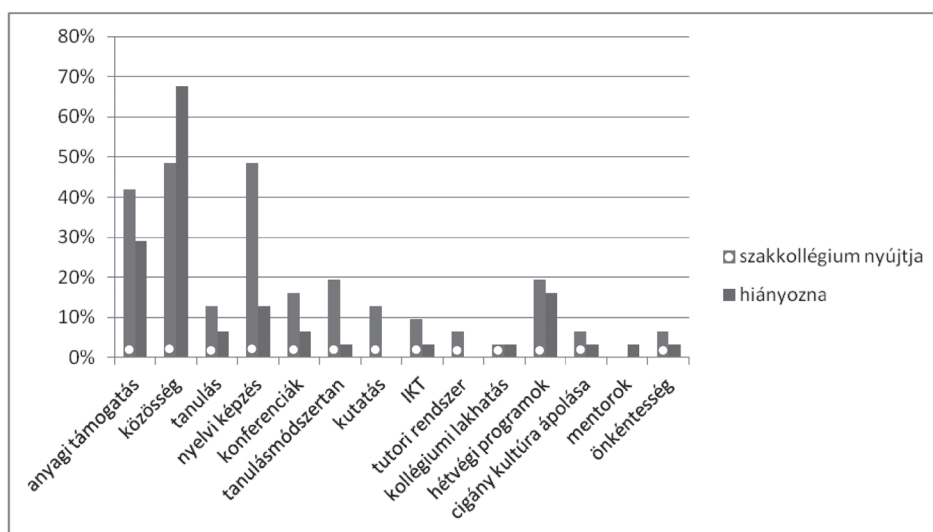
A kérdőívet a szakkollégisták 2013 novemberében, a szemeszter közepén töltötték ki, összesen 32 fő: fele fiú, fele lány. A kérdőívet kitöltők mindegyike szociálisan hátrányos helyzetű (sokuk halmozottan hátrányos helyzetű) fiatal. Döntő többségük valamelyik roma/cigány csoporthoz tartozik. Közel egyhatodik felsőfokú szakképzésre, további egyhatodik mesterképzésre jár, nagyobbik részük (70 százalék) pedig BA képzésen tanul a Pécsi Tudományegyetemen. A szakjaik is sokfélék: jogi és szociális asszisztensek, bölcsészek, tanárszakosok, természettudományi és egészségügyi karosok, valamint műszaki képzésben résztvevők is vannak köztük. Az önkitöltős kérdőívet a közösségi tér vezető-jétől kapták, és helyben írták be a válaszokat az alig negyedórát igénylő kérdőívbe. Az adatokat a tanszék demonstrátora dolgozta fel.⁷

Az alapadatok után következő első kérdésben egy 1–7-ig terjedő skálán kellett megjelölni, hogy mennyire segíti a szakkollégium a kitöltő egyetemi sikerességét. Az átlagban adott 5,1 pont az inkább segíti felé tartást mutatja, ami fontos megállapítás a programot megvalósítók számára, azonban a segítség formájáról még nem árulkodik.

A következő kérdés azonban arra irányult, mivel segíti a szakkollégium a hallgató egyetemi sikerességét. Ennél a résznél öt dolgot sorolhattak fel a kitöltők szabadon, rangsorolva. Az ezt követő zárókérdés pedig arra vonatkozott, mi hiányozna, ha nem lenne a szakkollégium. Ugyanúgy öt, saját maga által megadott dolgot sorolhatott fel itt is a válaszadó. Az elemzés során tematizáltuk a két – a tartalomra vonatkozó – kérdésre adott válaszokat, és az önálló értékelés mellett össze is vetettük őket. Ez látható az alábbi grafikonon (1. számú ábra).

A legszembevetőbb, hogy a szakkollégium által nyújtott szolgáltatások köréből szinte kiemelkedik az anyagi támogatás és a közösség. Nem kell meglepődni ezen, hiszen a szakkollégisták mindegyike hátrányos helyzetű fiatal, akik nagy része a program ösztöndíj támogatása nélkül nem, vagy csak nehézségek árán oldaná meg a felsőfokú tanulmányait. Arra is van a hallgatók között több példa, hogy az egyetemi tanulás és a szakkollégiumi elfoglaltság mellett további alkalmi munkákat végeznek, mert az ő jövedelmük a családjuk egyetlen bevétele. Mindezek ellenére a kollégium nyújtotta szolgáltatások hallgatói igények szerinti sorában még így is megelőzi a közösség az anyagi támogatást. Ha pedig azt a kérdést nézzük, hogy mi hiányozna, ha nem lenne szakkollégium, akkor még inkább kiugrik a közösség igények közötti meghatározó szerepe.

Ez egyértelműen az inkluzivitás felé vezető első és legfontosabb lépéseket mutatja, vagyis azt a helyzetet, amikor van egy olyan befogadó közeg, amit a szakkollégista mindennél többre értékel, ahol biztonságosan, támogatva érzi magát. Láthatóan a befogadó közösség kiemelten fontos azon fiatalok számára, akik a felsőoktatásba lépve

1. ábra. Mit nyújt a szakkollégium és mi hiányozna, ha nem kapnák meg? (N=32)

a többlépcsős mobilitás útját járják, társadalmi szempontból egyre távolodva a biztonságot jelentő családi közösségtől. Az egyetemi közeg sajátosságai ugyanis sok esetben távol állnak az otthonról hozott szocializációs mintáktól, és ezt tovább nehezíti a cigány származásra nehezülő vélt vagy valós negatív diszkrimináció megélése. Azok a hasonló háttérű fiatalok, akik támogató közösség nélkül járják a felsőoktatást, különösen ki vannak téve a kizáródás veszélyének. Tapasztalataink és lemorzsolódási adataink szerint a szakkollégium inkluzív közösségének önmagában is határozott megtartó ereje van ebben a helyzetben.

Az ábrát tovább elemezve az is látható, hogy a széleskörű szakkollégiumi szolgáltatások sokkal kisebb mértékben jelentek meg a hallgatók felsorolásában, mint maga a közösség. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy e szolgáltatások nem segítenék az inkluzivitást jelentő személyes támogató rendszer biztosítását, és ezzel nem járulnának hozzá az egyetemi sikerességhez. Sokkal inkább azt jelzi, hogy a hallgatók még nem kellően látják át az egyes szolgáltatások szükségességét saját előrehaladásukban. Éppen ezért kiemelkedő fontosságú a tudatosságuk növelése a portfólióval és tutorral támogatott egyéni fejlődési folyamatuk alakításában. Így épül lépésről lépésre az az inkluzív támogató rendszer, amelyben a szakkollégisták a már kialakított és biztonságot jelentő közösségi háttérrel egyre tudatosabban képesek választani, illetve bevonódni a felkínált, esélynövelő szolgáltatásokba.

Összegzés

A fentiekben bemutatott szakkollégiumi példa arra kívánta ráirányítani a figyelmet, hogy az inklúzió fogalmával leírt társadalmi befogadási folyamat miként ültethető a gyakorlatba – például az felsőoktatásban. Bizonyítottunk látjuk azt, hogy a megfelelő szemléletű és gyakorlati eszközökkel felvértezett közösségek valóságos esélyeket tudnak biztosítani azon személyek és közösségek számára, akik támogató – inkluzív – környezet nélkül ki vannak téve a kizáródás veszélyének. Szükségesnek látjuk azon modellek leírását és terjesztését, amelyek a bemutatott szakkollégiumi példához hasonlóan, de más területe-

ken hozzá tudnak járulni az inkluzív közösségek kialakításához, működtetéséhez. Így támogatva minél több gyerek, fiatal és felnőtt sikeres társadalmi befogadási folyamatát.

Irodalomjegyzék

- Forray R. Katalin (2012): Cigány diákok a felsőoktatásban. In: Kozma Tamás és Perjés István (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 265–298.
- Kalocsainé Sánta Hajnalka és Varga Aranka (2005): Az inklúzió mint társadalmi és oktatási idea. *Educatio*, tavasz. 204–208.
- UNESCO (2009): *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. UNESCO, Paris.
- Potts, P. (2002, szerk.): *Inclusion in the City: A Study of Inclusive Education in an Urban Setting*. RoutledgeFalmer, London – New York.
- Hinz, A. (2002): Von der Integration zur Inklusion – terminologisches Spiel oder konzeptionelle Weiterentwicklung. *Zeitschrift für Heilpädagogik*, 53. sz. 354–361.
- Varga Aranka (2010): Inkluzív társadalom és iskola. In: uő (szerk.): *Esélyegyenlőség a felsőoktatásban I.* PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs. 21–33.
- Varga Aranka (2012): Az esélyegyenlőség és az inklúzió értelmezési keretei. In: Beck Zoltán és Cserti Csapó Tibor (szerk.): *Fontos Pont a Hegyhát ifjúság életében!* PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Sásd Város Önkormányzata. 126–146.
- Varga Aranka (2013): Az esélyegyenlőség értelmezési keretei. In: uő: (szerk.): *Esélyegyenlőség a mai Magyarországon*. PTE, Pécs. 11–15.

Jegyzetek

- ¹OM – Phare Program 2002–2003 *A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi integrációjának támogatására*.
- ²Gandhi Gimnázium, Amrita OBK Egyesület, Collegium Martineum, Faág BK Egyesület, Khetanipe Egyesület.
- ³A szakkollégiumi „évtized” főbb tevékenységei: roma/cigány tárgyú filmklub szervezése a pécsi egyetemisták számára, közösségi tér kialakítása és fenntartása a szakkollégistáknak, szemeszterenkénti romológia szakest megvalósítása, „Esélyegyenlőség a felsőoktatásban” tematikájú kutatás, konferencia, kiállítás és kiadvány létrehozása, önkéntesség roma közösségekben, felsőoktatásba lépő roma/cigány hallgatók mentorálása stb.
- ⁴Roma Szakkollégiumok támogatása – TÁMOP 4.1.1.D
- ⁵A szakkollégiumot támogató TÁMOP pályázat keretében negyedévente megjelenő *Romológia* folyóirat, valamint a konferenciakötetek nyújtanak ehhez tudományos keretet.
- ⁶Faág Baráti Kör Egyesület, Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium, Khetanipe Egyesület, Számá da noj Egyesület, Szent Márton Caritas Alapítvány.
- ⁷Itt mondunk köszönetet Schaffer János közösségi tér vezetőnek és Oláh Anita demonstrátornak a segítségért.